

נוספים - „לעורר רחמים כו' לבטש ולהכניע הקליפה כו'?"

וגם: מדוע בפ"ח, כשמבאר איך מפ' סיקים יניקת החיצונים ופועלים ש"תשובה ה"א תתאה למקומה", לא הזכיר כלל הדבר הב' שבפ"ז (ע"ד ביטוש והכנעה), אלא רק הדבר הא' (התעוררות רחמים על בחי' אלקות שבנפשו ושלמעלה)?

ולכן מסתבר לומר, שכוונת אדה"ז במ"ש „ואולם דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה ה"א תתאה הנ"ל" היא (בעיקר) לעבודת התשובה דהאדם¹⁰, שב' הדברים המבוארים בהפרק (לעורר רחמים כו' והביטוש וההכנעה) הם הפועלים שהתשובה תתאה דהאדם תהי' באמת וב' אופן ישר (ואזי היא „תשובה נכונה" שעל ידה „מחזיר השפעת השכינה למקומה").

[אלא שבפ"ח מוסיף עוד ענין, שע"י שוקבע „בלבו באמת גודל הרחמנות על בחי' אלקות שבנפשו כו'", נעשה ענין נוסף, שרחמי האדם מעוררים „רחמים העליונים מ"ג מדות הרחמים . . (המנ"קם כל הפגמים)].

וצריך ביאור: מהו הקשר בין שני דברים אלה לתוכן ענין התשובה, „לשוב אל ה' ככל לבו ובכל נפשו", „באמת ובלב שלם" - שלכן רק הם הדרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה?

וענין זה יובן ע"פ הערת אאמ"ר, שב' דברים אלה [שכנגד „תפארת" ו„יסוד", „הראשים דמלכות"] הם משיבים ומחזירי רים אותה (ה"א תתאה) למקומה, כדל-קמן.

כו", היינו, שהטעם שהאדם צריך „לעורר רחמים העליונים . . על נשמתו", וכן „לבטש ולהכניע הקליפה . . ע"י לב נש" בר נדכה כו", הוא כדי לתקן הענין ד„גלות השכינה" שנגרם ע"י החטאים, וכפי שממשיך בפרק ח', ש„אחרי העמקת הדעת בכל הנ"ל . . תקבע בלבו באמת גודל הרחמנות על בחי' אלקות שבנפשו ושלמעלה כנ"ל, ובזה יעורר רחמים העליונים מ"ג מדה"ר . . (המנקים כל הפגמים . . ושוב אינ' יניקה להחיצונים והטט"א מהשפעת ה"א תתאה . . ובזה תשוב ה"א תתאה למקומה".

אבל דוחק לפרש כן, כי לפ"ז נמצא, שכל האריכות בפרק זה אודות שני דברים אלה (לעורר רחמים ולבטש ולהכניע כו') אינה ענין לעבודת התשובה עצמה (לשוב אל ה' בכל לבו¹¹), אלא הוא ענין בפ"ע - לתקן את „גלות השכינה" הנגרמת ע"י עוונותיו¹².

ועוד זאת: בסוף פ"ז כבר כתב אדה"ז (כנ"ל) „וכשהאדם עושה תשובה נכונה אזי מסלק מהם ההשפעה כו' כי בתשור בחו מחזיר השפעת השכינה למקומה", הרי מפורש שע"י התשובה עצמה „מחזיר השפעת השכינה למקומה"¹³, ואיך מתאים זה עם המשך הענין, שאין „תשור" בה נכונה" מספיקה להחזיר השפעת השכינה למקומה, אלא צריכים עוד דברים

(7) צח, א.

(8) אגה"ת פ"א (צא, א).

(9) ואינו דומה להאריכות לעיל פ"ב ע"ד תעניות וצדקה, שהרי עכ"פ הם פועלים „גמר הכפרה", משא"כ ענין התעוררות רחמים על נפשו, שהוא רק ענין צדדי וגרם (שמעוררים י"ג מדות הרחמים), ולא שהוא הדבר הפועל תיקון הפגמים והחזרת ה"א תתאה למקומה.

(10) ראה גם לקו"ת בלק עג, ג.

(10) ראה גם לקמן פ"י (צט, ב). ד"ה דרשו

תרצ"א (סה"מ קונטרסים ח"א קלה, ב).

(11) אגה"ת רפ"ד. וראה לקמן הערה 23.

ג. ביאור הדבר:

בגדר מצות תשובה כתב אדה"ז לעיל (פ"א¹¹) "שיגמור בלבו . . לבל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת", שמה מובן, שעיקר ענין התשובה הוא קבלת עול מלכות שמים וקבלת עול מצותיו.

דנהנה בכל מעשה עבירה, יש בו פריקת עול מלכות שמים, דאם הי' עליו עולו ית', הי' מושל ברוח תאוותו כו' מצד עול מלכות שמים, כמו עבד, דאף שבהפקירא נחא לית', הי' כופה א"ע מחמת עול אדונו שעליו. ולכן, ראשית ענין התשובה, "לשוב אל ה'", היא לקבל עליו מחדש את עול מלכותו ית'.

וזהו השייכות דתשובה תתאה לה"א תתאה שבנפש - כי ה"א תתאה היא מדת מלכותו ית'¹², ובעבודת האדם היא קבלת עול מלכותו ית'.

וזה מתאים עם דברי אדה"ז לעיל¹³, דה"א תתאה בנפש האדם קאי על עסק התורה והמצות במעשה - כי קבלת עול מלכות שמים שייכת למעשה, כמו עבד שמקבל עליו עול אדונו, שאין קבלת ה' עול משנה את פנימיותו (שכלו ומדותיו) - שהרי גם אחרי קבלת העול "בהפקירא נחא לית" - אלא שבנוגע למעשה בפועל מתנהג כפי רצון אדונו; וכן הוא בעבודת השם, שקבלת עול מלכות שמים היא (בעיקר) בנוגע למעשה האדם, כל' אדה"ז

הנ"ל "שלא יעבור . . מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן במל"ת".

ד. והנה, כשם שמצינו בנוגע לה"א תתאה (ספירת המלכות) למעלה, ש"בנ"ינה" הוא ע"י הספירות שלמעלה ממנה (וכמבואר בהערת אאמ"ר, ש"תפארת" ו"יסוד" הם "הראשים דמלכות") - עד"ז צריך לומר גם לענין ה"א תתאה שבנפש, קבלת עול מלכותו ית', דעם היות ש-קבלת עול (בפועל) שייכת ל"מעשה" וחיצוניות האדם, מ"מ, "בנין" מדת הקב-לת עול שבאדם הוא ע"י הפנימיות שלו (שלמעלה ממעשה).

ויש לומר הביאור בזה:

ענין קבלת עול מלכותו ית' שאצל ישראל, אינו דבר חיצוני לבד (שכופה א"ע להתנהג כפי רצון המלך ושלא למ-רוד במלכותו ית'), אלא הוא בפנימיותו ועד שמושרש בפנימיות נפשו¹⁴, דלהיות ש"חלק הוי' עמו . . חלק משם הוי' ב"ה"¹⁵, וכל א' מישראל מקושר אליו ית' בפנימיות נפשו, הרי מלכותו ית' נרגשת בנפשו והוא מקבל עליו עולו ית'.

וזהו ג"כ מ"ש אדה"ז כאן, ואולם דרך האמת והישר לבחי' תשובה תתאה כו' הם שני דברים כו':

ב' הדברים ד"לעורר רחמים כו' לב-טש ולהכניע כו', הם "פנימיות" דקבלת עול והיא "נבנית" על ידם [ע"ד ש"תפ-ארת" ו"יסוד" הם "הראשים דמלכות" ובונים אותה], כדלקמן סעיף ה'; ולכן נדרשים לבחי' תשובה תתאה שני דברים אלה, כי לאחר שאדם פרק מעליו עולו ית', הרי מובן, שכדי לתקן זה ו"לבנות"

12 צא, רע"א.

13 ראה המשך תרס"ו ע' ב. לקמן ע' 123

הערה 14. ועוד.

14 גיטין יג, א.

15 כבאנה"ת לעיל (פ"ד - צד, ב).

16 שם (צה, א).

17 ראה לקו"ש ח"ח ע' 128 ואילך. ועוד.

18 אגה"ת רפ"ד (צג, סע"ב).

לת עול היא תוצאה מהתקשרות הפני-
מית של הנפש בו ית, ה"ז "דרך . .
הישר", שהוא ענין בהאדם עצמו.²¹

ה. ע"פ הנ"ל יש לבאר הטעם שדוקא
ב' דברים אלה - "לעורר רחמים כו'
לבטש ולהכניע כו'" - הם ה"דרך האמת
והישר" להעבודה דתשובה תתאה:

ענין קבלת עול מלכות קשור, בכל-
לות, עם ב' ענינים: א) הרגשת מלכותו
ית, ב) הכנעת מציאות העבד. וע"ז עבד
שמקבל עליו עול אדונו, שראשית כל
עליו לדעת ולהרגיש שזהו אדונו והוא
קנוי אליו: אבל זה בלבד אינו מספיק,
דאם מדת ההפקירות שלו היא חזקה,
הרי הידיעה שזהו אדונו לא תוכל להג-
בילו, וקבלת עול האדון דורשת הכנעת
ישות ומציאות העבד כלפי האדון.

והם שני הענינים ד"חסדים" ו"גבור-
רות" (ה"בונים" את המלכות): "חסד"
ענינו גילוי, והוא התגלות המלך²²; ו"גבור-
רה" היינו הכנעת האדם, שע"ז עול
המלך מתקבל בנפשו וחודר ללבו.²³

וכך הוא בענין התשובה, שכדי שה-
אדם יוכל לתקן מדת ה"קבלת עול מל-
כות" שלו - הרי זה ע"י "ב' דברים דרך
כלל, הא' הוא לעורר רחמים כו' על נש-
מתו כו' והב' לבטש ולהכניע הקליפה כו'
ע"י לב נשבר ונדכה":

זה שנקבע, בלבו באמת גודל הרחמ-

מחדש את מדת הקבלת עול, צריכים
לתקן הפגם מעיקרו, שהקבלת עול שלו
תהי' מצד פנימיות נפשו.²⁴

ובזה מובן דיוק לשון אדה"ז "דרך)
האמת והישר":

אע"פ שקיום "מצות התשובה" הוא
ע"י עצם קבלת עול מלכותו ית' (ואין
נפק"מ אופן הקבלת עול או סיבתו) - כי
"מצות התשובה . . היא עזיבת החטא
בלבד"²⁵ - מ"מ, כדי שתהי' "באמת" ה"ז
רק אם היא באופן שהקבלת עול קשורה
ו"דבוקה" עם פנימיות נפשו. דנוסף לזה
שרק אז יש לה קיום ("שפת" אמת תכון
לעד") - כי באם הקבלת עול שלו היא
רק באופן חיצוני הרי עלול ביותר שלא
יהי' לה קיום, כיון שמצד נפשו "בהפ'-
קירא ניחא ל"י" - הנה עוד זאת, שעצם
הגדר ד"אמת" מורה שנעשה מצד הפני-
מיות שלו.

ואז התשובה היא באופן של "דרך . .
הישר": ענינו של "ישר" הוא - שהתשו-
בה אינה בגלל סיבה מבחוץ [להעיר
מתשובת ר' אלעזר בן דורדיא²⁶], אלא
מצד האדם עצמו. וכנוגע לעניננו: סתם
קבלת עול (חיצונית) הרי סיבתה אימת
האדון (שחוץ להעבד): משא"כ כשהקב-

19) ראה גם לקמן ע' 133 (ס"ט). וראה שם
ואילך בארוכה, שע"פ מובן מ"ש לעיל רפ"ד, שגם
בשביל ביאור, "התחלת מצות התשובה ועיקרה
לשוב עד ה' באמת ובלב שלם, ההכרח לבאר היטב
בהרחבת הביאור . . מלת תשובה ע"ד הסוד תשוב
ה"י ע"ש בארוכה.

20) אגה"ת פ"א (צא, רע"א).

21) ל' הכתוב - משלי יב, יט. וראה לעיל

ח"א ספ"ג (יט, א).

22) ע"ז יו. א. וראה לעיל ח"א ספמ"ג שזהו
"הוראת שעה" ואין זה "סדר העבודה הקבועה
ותלוי" בבחירת האדם".

23) ועפ"י י"ל שבי' הלשונות "דרך) האמת
והישר" הם לנגד ב' הלשונות שהתחיל בו לעיל
(רפ"ד) בביאור ענין התשובה ע"ד הסוד (תשוב ה')
- "לשוב עד ה') באמת ובלב שלם". וראה לקמן
בסוף הביאור.

24) מתאים לזה ש"מתפארת נמשכו חסדים
לכח מלכות", שזהו ענין התגלות המלך; והגבור-
רות נמשכות לדעת דמלכות, ענין הפנימיות.

באגה"ק שם²⁷ מבואר דדחילו ורחימו
הבאות מלמעלה, הן הנקראות בשם אמת
. . . שהוא (ית') אמת האמיתי וכל האמת
שבנבראים כלא חשיבי קמי'. אך איזה
הדרך שיוכה האדם לאמת ה', הנה הוא
ע"י שיעור רחמים רבים לפני ה' על
הניצוץ שבנפשו כו". וכן הוא בענינו,
שבכדי שהתשובה תהי' באמת ה"ז ע"י
גילוי אמת ה', אלא שהדרך לזכות לגילוי
זה הוא ע"י שמעורר "רחמים העליונים
. . . על נשמתו כו"²⁸:

ו"ישר" היינו זה שהתשובה (וקבלת
עול מלכותו) היא בהאדם עצמו, כנ"ל,
ולכן, נוסף על התעוררות רחמים רבים
(הגורם לגילוי אמת ה' מלמעלה), צ"ל
ענין הביטוש וההכנעה, ע"י לב נשבר
ונדכה, שע"י התשובה וקבלת עול מל-
כותו נרגשת בפנימיותו.

(משיחת ש"פ מקץ חשל"א)

נות על בחי' אלקות שבנפשו ושלמעלה"
מורה, שהאלקות מאיר בנפשו (דאל"כ
לא ה' זה מעיק לו עד ש"יתמרמר ע"ז
מאד מאד²⁵) – בחי' "חסד":

וענין הביטוש וההכנעה ע"י לב נשבר
ונדכה הוא ענין ה"גבורה"²⁶ הנצרך לק-
בלת עול, שע"ז נקבע ה"עול" בלבו
פנימה.

וזהו גם השייכות לשתי הלשונות
"אמת" ו"ישר" (שהם שני הדברים ד"ל-
עורר רחמים כו' לבטש ולהכניע כו",
כביאור אאמ"ר) – כפירושם הפשוט:

ה"אמת" שבעבודת התשובה דהאדם,
ה"ע" הבא מלמעלה. וענין זה מרמז
אאמ"ר ע"י הציון [על הענין ש"רחמים
הוא ת"ת בחי' אמת"] – "ועיין לקמן ב-
אגה"ק פ"ו ע"ש":

(25) אגה"ת פ"ו (צו, רע"א).

(26) עפ"י מובן מ"ש אדה"ז לקמן בהפרק גבי
הענין ד"זבחי אלקים רוח נשברה" ("כי כל קרבן
מן הבהמה הוא לשם הוי' היא מדת הרחמים אבל
לשם אלקים היא מדת הדין כו' כ"א לשבר כו" –
דלכאורה למאי נפק"מ כאן? אלא להדגיש, שקרבן
אינו שייך לענין ה' כאן (המשכת גבורות כמל-
כות), כי קרבן הוא לשם הוי' שהיא מדת הרחמים
(ענין הא').

(27) קי, ב.

(28) ויש לומר, שבציון זה לאגה"ק נרמז עוד
ענין, דלכאורה, כיון שע"י עונות הפריד האדם
א"ע מאלקות (כנ"ל פ"ו שעונות מבדילים), איך
אפשר לו להרגיש בנפשו גילוי מלכותו ית' (הפ-
על שחשבתו וקבלת עול מלכותו תהי' באמת)?
וע"ז מציין לאגה"ק, שהתעוררות רחמים דהאדם
היא אתעדל"ת שעל ידה נמשך "אמת ה' לעולם".

אגרת התשובה ו

ונראה לומר בפשטות, שכוונת אאמו"ר בהערה זו היא (גם) ליישב קושי בלשון אדה"ז כאן:

ממ"ש אדה"ז, "ולעלות מעלה מעלה כו'" (בוא"ז המוסיף) מובן, שהמשך ה' לשון "ולעלות מעלה מעלה כו' ולדבקה בו ית'" אינו הפירוט של דבריו לעיל [דקודם מבאר ענינה של תשובה עילאה באופן כללי, "לשוב עד הוי' ב"ה ממש", ואח"כ מפרט דהיינו "לעלות מעלה מעלה כו' ולדבקה בו ית' כו'"], אלא שהן שתי עבודות, שבתחילה על האדם "לשוב עד הוי' ב"ה ממש", ואח"כ עליו "לעלות מעלה מעלה כו' ולדבקה בו ית'".

ותמוה: לאחר שפעל בנפשו "לשוב עד הוי' ב"ה ממש", איך אפשר לומר שאח"כ צ"ל "ולעלות מעלה מעלה למקור רה כו'" – מהי העלי' למעלה מ"הוי' ב"ה ממש"?

וע"ז מבאר אאמו"ר, ש"עד הוי' ב"ה ממש" היא העלי' רק ל"יסוד תפארת וד' עת", ואח"כ באה העלי' למעלה יותר, לחכמה בינה וכתר כו'.

ב. ויש לומר, שעל פי הערה זו מבו"ר איטב כללות תוכן דברי אדה"ז כאן:

מפשטות לשון אדה"ז מוכח, שיש כאן ג' חלוקות בהשבת הנפש עד שמגיעה לה, "יחוד נפלא" בו ית' (א), "לשוב עד הוי' ב"ה ממש" (ב), "ולעלות מעלה מעלה ל"מקורה" (ג), "ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא"

א. באגרת התשובה פרק ח מבאר אדמו"ר הזקן, שלאחרי עבודת תשובה תתאה, שעל ידה "מנקים כל הפגמים כו' שוב אין עונותיכם מבדילים כו' רוח עב' רה ותתהרם" – "אזי תוכל נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש, ולעלות מעלה מעלה למקורה ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא . . . וזו היא תשובה שלימה . . . תשובה עילאה שלאחר תשובה תתאה".

ובהערות אאמו"ר על אגרת התשובה מבאר, שפרטי לשונות אדה"ז כאן בתי"ר אור השבת הנפש שבתשובה עילאה, מכ"ר וגים לדרגות שונות בעליית הנשמה:

"(לשוב) עד הוי' ב"ה ממש" קאי על ג' הספירות יסוד תפארת ודעת [עד – יסוד . . . הוי' – תפארת, ממש – דעת]. "דמלכות מושרשת בדת" [דעת תפארת יסוד] . . . זהו שהנפש שהיא מבחי' מלכות [כמבואר לעיל באגה"ת] שהנשמה נמשכת מה"א תתאה] תשוב עד הוי' ב"ה ממש, ליסוד תפארת ודעת. ולעלות מעלה מעלה הוא לחכמה ובינה, למקורה הוא לחיצוניות הכתר . . . ולדבקה בו ית' הוא בפנימיות הכתר" [ומציין ללקו"ת פ' ראה], "בהביאור דאחרי הוי' אליקים תלכו בפ' וכו' תדבקו", ששם מבואר ד"ובו תדבקו . . . הוא בחי' פנימית ה' כתר".

(1) צה, סע"א ואילך.

(2) לקוטי לוי יצחק על תניא – ס"ע לא.

(3) ולכאורה צ"ע שלא פ"ה התיבות "ב"ה".

וראה לקמן הערה 36.

(4) רפ"ה.

(5) כב, סע"ג.

(6) פ' ראה יג, ה.

(7) ולכאורה הול"ל, "אזי תוכל נפשם לעלות

מעלה מעלה למקורה לשוב עד הוי' ב"ה ממש

ולדבקה בו ית' ביחוד נפלא".

„ולדבקה בו ית", ענין הדביקות, מו-
רה שהנפש היא „בתכלית היחוד" עם
האלקות, ושוב לא שייך ענין העלויות מ-
חיל אל חיל, דעלי' היא רק קודם שהנפש
מתאחדת בו ית' וכפרט „בתכלית היחוד"
ולכן אפשר לה להתעלות עוד יותר,
משא"כ לאחר שהנשמה היא כולא חד
כביכול עם האלקות, הרי אז לא שייך
„עלי" אלא „דביקות". וזהו מצד „פני-
מיות הכתר", וכמבואר בדרוש דלקו"ת
הנסמן בהערת אאמ"ר, שפנימיות הכתר
בנפש האדם היא „בחי' תחתונה דאור
א"ס" המלוכשת תוך יחידה שבנפש. ש-
זוהי „תכלית היחוד" האפשרית בין נש-
מת האדם עם האלקות.

ג. וצריך ביאור:

מובן, שכוונת אאמ"ר היא להוסיף
ביאור ועומק בדברי אדה"ז באגרת ה-
תשובה, ולא להוציאם מפירושם הפשוט.

דלפי פשוטו, מ"ש אדה"ז „ואזי תוכל
נפשם לשוב עד הוי' ב"ה ממש" הוא
בהמשך למ"ש לעילי' שנשמת ישראל
היא „חלק משם הוי' ב"ה", כי שרשה
בשם הוי', וזהו החידוש ד„תשובה עיל-
אד", שענינה „לשוב עד הוי' ב"ה ממש",
היינו לא רק תנועה כללית ד„לשוב אל
הי"י", אלא השבת הנפש לשרשה ומקורה
למעלה בשם הוי' (שורש הנשמה),

והרי לעילי' פירש אדה"ז להדיא, ש-
„כל ה' ספירות נכללות וגרמזות בשם
הוי' ב"ה", שלכן, גם בנשמת האדם,
שהיא „חלק משם הוי' ב"ה", יש כל ד'

— שהם ג' ענינים: א) השבת הנפש, והש-
בה זו היא „עד הוי' ב"ה ממש", ב) עליית
הנפש — והיא „מעלה מעלה למקורה", ג)
דביקות הנפש — והיא „בו ית".

והסכרת ג' חלוקות אלו מובנת ע"פ
הערת אאמ"ר הנ"ל:

הלשון השבת הנפש „תוכל נפשם ל-
שוב כו" (מורה, שגם לאחר השבתה
אינה מתבטלת ממציאותה — כמו ענין
ה„השבה" כפשוטה, שמשיבים הדבר ל-
מקומו באופן שהדבר נשאר בשלימותו —
וזהו מה שמבאר, ש„לשוב עד הוי' ב"ה
ממש" קאי על הספירות „דעת תפארת
ויסוד" שהן שורש הנפש „מלכות מוש-
רשת בדת"י), שזוהי מובן, שמצד מדרי-
גה זו יש מציאות הנפש:

„ולעלות מעלה מעלה למקורה" זהו
כפי שהנשמה מתעלית למעלה ממצי-
אותה, וכפירוש אאמ"ר דג' הלשונות
„(לעלות) מעלה מעלה למקורה" רומזים
על חכמה בינה וחיצוניות הכתר, שהם
למעלה מלהיות שורש להנפש (מלכות).
[ולכן נקט כאן (לא „לשרשה" אלא) „למ-
קורה", שלשון „מקור" נופל גם על
שורש הראשון שעדיין רחוק מאד ממצי-
אות הדבר המתהווה ממנו, שרק לאחר
ריבוי מדריגות וצמצומים מתהווה ממנו
הדבר בפועל]:

8) להעיר מאגה"ת מהד"ק (בהוצאת קה"ת,
תשמ"ב — ע' תקד) „תשובה הוא מלשון השבה כמו
. . . והשיב את הגזילה (ויקרא ה, כג) . . . שצריך
להשיב איזה דבר . . . ולהחזירו אל מקומו כבתחיל-
תו". ע"ש.

9) כמובן ממש בקהלת יעקב מע' מקור (ש-
צוין בהערת אאמ"ר), „מקור-נק' הכתר כי הוא
מקור הכל". וראה אה"ת תהלים (יהל אור) ע' קלח
(סק"י). ולהעיר מלקוטי לוי"צ שם ע' יט.

(10) המשך ל' אדה"ז באגה"ת כאן.

(11) פ"ד (צג, סע"ב).

(12) ל' אדה"ז לעיל פ"א (צא, א). וכן שם רפ"ד

(צג, ב) „לשוב עד ה'".

(13) פ"ד (צד, ריש ע"ב).